

Лілія Потатюк

ПОЧАТКИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

В умовах реалізації сучасних освітніх інформаційних технологій особливого значення набуває підготовка компетентних фахівців різного профілю, конкурентоспроможних на ринку праці. У цьому процесі чільне місце посідає середня школа. Унаслідок профілізації її третього ступеня – старшої школи – саме вона здатна реалізувати поглиблене вивчення учнями змісту дисциплін, які закладають міцні підвалини для подальшого здобуття якісної професійної освіти.

Відповідно, важливим аспектом діяльності сучасної середньої та вищої шкіл є пошук шляхів удосконалення навчального процесу, для реалізації яких необхідно використовувати не лише сучасні інноваційні підходи до організації педагогічного процесу, а й історико-педагогічні здобутки. Адже чимало сучасних педагогічних технологій вже сформовано на основі реформаторських ідей з урахуванням досягнень української освіти середини ХІХ ст. – початку ХХ ст.

Існує значна кількість історико-педагогічних праць (Б. Гречин, Т. Завгородня, Ю. Калічак, О. Каськів, М. Кляп, В. Ковальчук, І. Курляк, Р. Михайлишин, Н. Пастушенко, З. Саф'янюк, Б. Ступарик, Б. Трофим'як, І. Червінська та ін.), присвячених розкриттю педагогічних поглядів, освітньої діяльності щодо реалізації виховної функції навчання західноукраїнських педагогів. У них з'ясовано значення галицьких освітян у становленні та розвитку українського шкільництва, їхній внесок у розвиток теорії і практики навчання та виховання у Галичині.

Для розуміння актуальності та сенсу освітньої праці західноукраїнських педагогів звернемо увагу на історичні причини, передумови та обставини, в яких вона здійснювалась.

Перша половина ХІХ ст. стала для Західної України останнім етапом розкладу панщинно-кріпосницької системи господарства. Галичина, Буковина, Закарпаття були найвідсталішими австрійськими провінціями, їхня промисловість продовжувала залишатися на мануфактурній стадії.

Незважаючи на ряд аграрних реформ, що їх провів австрійський уряд, посилювалася антифеодальна боротьба в різних формах: скарги, втечі, підпали, розправи, відмова від сплати

податків, невиконання розпоряджень адміністрації маєтків. Своєрідною формою протесту був рух опришків, що поширювався на Прикарпатті (Коломийський, Станіславський, Стрийський округи).

Найбільше селянських виступів відбулося протягом **1815–1826** років. У Галичині вони охопили багато сіл Комарнівщини (**1819–1822** рр.), Сколівщини (**1824–1826** рр.).

Яскравою сторінкою в історії українського народу стало повстання у Північній Буковині під керівництвом Лук'яна Кобилиці (**1812–1851** рр.), який у **1843–1844** роках очолив селян **22** громад. Повстанці категорично відмовилися від панщини, самочинно переобрали сільську старшину, висунули вимогу вільного користування лісами та пасовиськами, ратували за відкриття українських шкіл. Лише за допомогою військ австрійському урядові вдалося придушити цей виступ.

Кульмінаційним пунктом селянського руху напередодні революції **1848–1849** рр. були антифеодальні виступи **1846–1848** рр. у Східній Галичині. Селяни Східної Галичини піднялися майже одночасно з селянами Західної Галичини. У **1846** р. боротьба охопила весь край. Це був удар, після якого феодально-кріпосницька система вже не могла відновитися. Повстання було придушено, проте воно стало однією із вирішальних передумов скасування панщини не лише в Галичині, а й в усій Австрії.

Реформи, що їх здійснював австрійський уряд, хоч і проводилися бюрократичним способом і не доводилися до кінця, піднесли дух українського народу. Провідну роль у процесі національного відродження відігравали представники інтелігенції, переважно духовенства. Серед нового уніатського духовенства, єдиної соціальної групи, яка мала право на вищу освіту, з'явилися «освічені і тямущі люди», які думали не тільки про інтереси своєї церкви, а й про інтереси народні, національні, турбувалися про піднесення народної освіти і добробуту, розквіт національної культури.

Виступи духовенства на захист національних прав та інтересів викликав протест супроти запровадження викладання польською мовою в народних школах, цілковитого витіснення з

них української мови.

Разом з тим, особливо після придушення австрійським урядом та російськими військами повстання та скасування конституції, тут виникло чимало серйозних проблем. Галицько-українське громадянство перестало бути єдиним. Більша частина старшої за віком консервативної інтелігенції, замість колишнього культурницького москвофільства, почала схилятися до закликів політичного характеру. Навіть деякі видатні галицькі діячі, котрі раніше стояли на позиціях окремішності українського народу, стали всіляко пропагувати ідею національно-культурної єдності Галицької Русі з Великою Росією.

Слід зауважити, що центром першої хвилі національного відродження спочатку був не Львів, де панували німецька і польська культури, а провінційний Перемишль. Саме тут, навколо місцевого греко-католицького владики – єпископа Івана Снігуровського, у 20–30-х роках XIX ст. згуртувалося невелике коло національно свідомої інтелігенції [1, с. 209]. Їхніми зусиллями були створені початкові школи, з'явилися перші граматики української мови Івана Могильницького (1822), Йосипа Лозинського (1833), Йосипа Левицького (1834).

І. Снігуровський купив друкарню, де друкували релігійні книжки українською мовою. Особливу увагу єпископ звертав на підготовку дяків, які, разом із тим, повинні були бути вчителями в парафіяльних школах [6, с. 366].

Особливо помітною постаттю став перемишльський канонік Іван Могильницький. У праці «Відомість о рускім язичі» він аргументовано довів, що українська мова є окремою реально існуючою східнослов'янською мовою. Це був перший науковий трактат на захист української мови.

Зусиллями Івана Могильницького та його сподвижників у Перемишлі було створено українські культурно-освітні установи: Дяковчительський інститут та Товариство галицьких священників греко-католицького обряду (1816), які займалися освітньою діяльністю, видавали українською мовою релігійну літературу.

Брак коштів на заснування сільських шкіл та нестача кваліфікованих учителів були основними причинами, які гальмували розвиток народного шкільництва. Прагнучи зарадити цьому, перемишльська консисторія у 1805 році заснувала інститут, де діставали початкову освіту та кваліфікацію дяка селянські діти та сини священників. Наскільки важливою була ця справа для української культури, засвідчує факт, що саме із такого середовища вийшли студенти богослов'я Львівського університету Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич, Яків Головацький – осереддя «Руської трійці».

Засновником Товариства галицьких священників став активний борець за українське шкільництво, митрополит Михайло Левицький (1816–1858). Це був перший гурток, який свідомо став на національний ґрунт і належав до духовного кола Перемишля. Митрополит протягом свого 42-літнього правління боровся за піднесення престижу Української Католицької Церкви. Велику увагу М. Левицький приділяв теологічній освіті. Зі значними зусиллями митрополит досяг того, щоб у Львівському університеті, який опинився в руках поляків, викладали українською мовою догматику, пастирське богослов'я та катехитику. Унаслідок його зусиль з 1856 року до шкіл катехитами почали призначати греко-католиків [6, с. 365].

З цього гуртка вийшла перша записка з вимогою рівноправності й ствердженням культурної вартості української мови. Звідси йшли різні заходи щодо українського шкільництва [6, с. 366].

Митрополит Михайло Левицький активно підтримував український національний рух, хоч не все духовенство розуміло важливість його діяльності у цій справі. У 1816 році розгорнулася боротьба за письмо: австрійський уряд пропонував ввести латинку. Митрополит Левицький рішуче став на захист кирилиці, і здобув перемогу [6, с. 366].

Водночас, поза Перемишлем виходять друком перші збірки народної творчості «Пісні польські і руські люду галицького» Вацлава Залеського (1833), які мали для Східної Галичини таке ж значення, як «Малоросійські пісні» Миколи Максимовича для Наддніпрянщини, а також збірка «Руське весілля» Йосипа Лозинського (1835).

На початку 30-х років XIX ст. і у Львові піднімається нова хвиля національного руху. У цей час починає функціонувати нелегальний гурток студентської молоді на чолі з піонерами національного відродження у Галичині – «Руською трійцею» (1933 р.). До складу гуртка входили вихованці Львівської духовної семінарії М. Шашкевич (1811–1843 рр.), І. Вагилевич (1811–1866 рр.) та Я. Головацький (1814–1888 рр.), які були дітьми священників і самі у майбутньому стали священниками. У 1832 році вони організували групу студентів, котра поставила перед собою мету піднести український діалект, звільнений від церковнослов'янських та чужомовних «вишуканостей», до рівня літературної мови. «Кожен, хто вступав у гурток, давав клятву утверджувати права рідної мови, перекладати слов'янських авторів, робити все для воскресіння українського народу до нового життя» [7, с. 332]. Лише так, на думку членів гуртка, можна було відкрити селянству доступ до знань, які допомогли б полегшити його долю й дати змогу україн-

цям виразити свою гноблену віками індивідуальність. У 1834 році гурток львівських семінаристів остаточно оформився у культурно-просвітню організацію.

Гурток передової молоді, який виступив на захист української літератури, проти ополячування населення Галичини, очолив *Маркіян Шашкевич* – перший народний поет, прозаїк, педагог, публіцист, перекладач. Він народився 6 листопада 1811 року в с. Підлісся нинішнього Золочівського району на Львівщині в сім'ї священика. Початкову освіту здобував у дяка, згодом навчався в Золочівській німецькій школі, у Львівській та Бережанській гімназіях. З 1829 року юнак навчався у Львівській духовній семінарії і, водночас, був слухачем філософського відділу університету. Але офіційна традиційна наука його не цікавила. У гімназійний період М. Шашкевич почав писати вірші. У 1831 році він був виключений із семінарії за порушення режиму і «вільнодумство». Цей факт викликав великий гнів у батька, який відмовився від сина. Маркіян залишився у Львові в дядька по матері Захара Авдіковського.

У цей час хлопець активно займався самоосвітою: цікавився слов'янськими культурами, знайомився з «Енеїдою», граматику О. Павловського, збіркою народних пісень М. Максимовича. У 1833 року помер батько Шашкевича, і тому треба було дбати про сім'ю. Юнак знову вступив до Львівської семінарії і по її закінченні (1838) став попом на селі.

«Першоджерелом педагогічних поглядів «Руської трійці» стали українська народна педагогіка, прогресивні знахідки нашого шкільництва княжої доби, а також учителів Острозької й Києво-Могилянської академії, шкіл церковних, братських, пересувних, монастирських, козацьких, січових, народних. Педагогічний варіант був самобутній, галицький, однак він втілював у собі всеукраїнський виховний ідеал, педагогічне переконання, що «русин Галичини є часткою великого українського народу, який має свою історію, мову і культуру» [4, с. 238].

«Руська трійця» – це перша в українській історії національно-культурна організація, яка ставила перед собою задачу «вправлятися в слов'янській і руській мовах, вводити в руських колах розмовну руську мову, піднімати дух народний, просвіщати народ і, протистоячи полонізму, воскресити руську письменність в Галичині». «На відміну від старшого покоління, яке було тісно пов'язане з церковними традиціями і старослов'янською церковною мовою, молоді «будителі» прагнули впровадити в тогочасну літературу народну мову» [1, с. 210].

Слід зазначити, що справжнє українське національне відродження, національний рух у

Галичині почалися в 30-х рр. XIX ст. під впливом ідей романтизму й слов'янського відродження, які поширювалися через чехів і поляків, та знайомства з творами нової української літератури в Росії з українськими етнографічними та історичними виданнями, що вселяли в погляди «Руської трійці» педагогічний оптимізм. Недаремно свій політичний ідеал діячі гуртка вбачали у слов'янській федерації.

У 1835 р. М. Шашкевич опублікував широко відому оду до Царя Франца I «Голос галичан» (1835 р.). Наступного року в Перемишлі вийшла польською мовою полемічна брошура Шашкевича «Азбука і абецадро», в якій він обстоював важливу роль народної освіти для життя людей і вважав її найнеобхіднішою потребою. Автор активно виступав за використання українського алфавіту. Це була відповідь українського патріота на намагання української шляхти й клерикалів ввести в українську мову літературну польську абетку. Щодо граматики, то вона, на його думку, «повинна бути не законодавцем мови, а її найвірнішим відображенням, тому треба учитися свої мови не з граматики, а з живої мови і її літератури, треба показати всі властивості й особливості її розвитку і законів, згідно з яких... мова розвивалась і розвивається. Такої граматики чекаємо з нетерпінням» [8, с. 112–118].

Дбаючи про розвиток народної освіти поводитир «Руської трійці» склав у 1836 році першу «Читанку для малих дітей», написану живою розмовною українською мовою (термін «читанка» належить самому М. Шашкевичу). Незважаючи на настійну потребу для дітей, видання воно зустріла цензура. Тільки 1850 року «Читанку» видав у Львові Яків Головацький (уже після смерті Шашкевича), і відтоді вона з успіхом використовувалася у початкових школах Галичини.

Активним учасником «Руської трійці» був також Яків Федорович Головацький – український поет, учений, педагог. У результаті своїх етнографічних досліджень побуту народів Карпат він підготував 4-томний збірник пісень галицької й угорської України, надрукований у Москві. Допоміг йому в цьому славіст Йосип Бодяньський у 1878 році.

Ще одним із учасників «Руської трійці» був Іван Михайлович Вагилевич. У двох своїх поетичних творах українською мовою та кількох польською виступив послідовним романтиком. Діяч плідно займався етнографічними дослідженнями бойків, гуцулів, лемків.

Під керівництвом Маркіяна Шашкевича гуртківці активно взялися за творення в Галичині нового письменства. У 1833 році вони впорядкували рукописну збірку «Син Русі», котра збереглася і до наших днів. Складена вона головним чином з поетичних творів учасників гуртка. Тре-

ба гадати, що М. Шашкевич не готував цю збірку до друку, а розцінював її як перевірку – чи є з ким братися за велике діло.

Б.Лепкий сказав, що це «перший в Галичині збірний прояв народної думки, як доказ щирої охоти через літературу двигнути нарід з упадку». До складу збірки входили вірші народною мовою Шашкевича, Мінчакевича, Левицького з Бовшева і Левицького з Августівки, обробка народної легенди «Хрестець камінний край Любачева». Її автори намагалися опанувати народною мовою поетичний жанр народного послання, вірша-алегорії, пейзажу та деякі інші жанри (всього у змісті перераховано 13 творів). Загалом поезії цієї першої збірки відзначаються ще не виробленою віршовою формою.

У збірці виразно прозвучав заклик до єднання народних сил, до національного відродження. Прямим продовженням вірша «До синів Русі» була мініатюра М. Шашкевича «Слово до читателів русского языка»: Дайте руки, юні други, Серце к серцю най припаде, Най щезають тяжкі туги, Ум охота най засяде. Разом, разом, хто сил має, Гонить з Русі мраки тьмаві; Зависть най нас – не спиняє, – Разом к світлу, други жваві!».

Другою збіркою «Руської трійці» став фольклорно-літературний альманах «Зоря» (1834), рукопис якого не зберігся. Проте відомо, що збірка відкривалася портретом Богдана Хмельницького та нарисом Маркіяна Шашкевича про видатного полководця. До збірника також входили народні пісні, життєпис Б. Хмельницького, оповідання з життя священників, вірші членів гуртка. Лейтмотивом збірки було засудження іноземного панування, уславлення визвольної боротьби народу, оспівування козацьких ватажків – Б. Хмельницького та С. Наливайка. Прозвучав у збірці й заклик до єднання українців Галичини й Наддніпрянщини.

Видання цієї книжки було заборонене як віденською, так і львівською цензурою. Перша намагалася придушити молоді паростки українського руху в Галичині, побоюючись, що він у перспективі може стати проросійським. Друга, відображаючи інтереси консервативних лідерів греко-католицької церкви, виступила не стільки проти змісту, скільки проти форми: поява книжки українською мовою посягала б на монополію та авторитет церковнослов'янської мови.

Для молодих авторів забороненої «Зорі» розпочався період переслідувань, обшуків, доносів, звинувачень у неблагонадійності. Проте навіть у цих несприятливих умовах члени «Руської трійці» не припинили активної діяльності. Вони, маючи консервативну традицію, що передбачала виголошення офіційних церковних промов ла-

тинською, польською чи німецькою мовами, водночас у трьох церквах Львова прочитали релігійно-моральні проповіді українською мовою. «Трійчани» енергійно виступали проти латинізації письменства, всіляко підтримували повернення рідної мови в побут національної інтелігенції.

У 1898 році часопис «Зоря» був реорганізований у «Літературно-науковий вісник». Згодом частина матеріалів із цієї збірки потрапила до «Русалки Дністрової». Все ж «Зоря», на думку дослідників, була за змістом набагато сміливішою, ніж «Русалка...».

У 1836 році члени гуртка підготували «Русалку Дністрову» (хоча на титульній сторінці стоїть дата 1837 р.) – свою третю збірку. Ця книга, за словами І. Франка, «...хоть і який незначний її зміст, які неясні думки в ній висказані, була свого часу явищем наскрізь революційним...». До її складу ввійшли народні пісні, власні оригінальні твори, переклади з сербського та уривки з «Каледворського рукопису» В. Ганки, а також статті літературно-критичного, фольклористичного й історіографічного характеру.

Коли про вихід альманаху стало відомо греко-католицьким ієрархам, вони засудили його як «негідний, непристойний і, можливо, підришний». Водночас начальник німецької поліції Львова зазначав: «Ми вже маємо достатньо клопоту з одним народом, а ці божевільні тут хочуть відродити давно мертвий і похований русинський народ». Місцевий цензор і греко-католицький священник Венедикт Левицький заборонили публікацію альманаху у Львові. Із 1000 привезених до Львова примірників, майже всі конфіскувала поліція. Лише 200 екземплярів цієї збірки потрапили до рук читачів, переважно жителів Галичини, решта – вилучили (вони до 1848р. зберігалися у львівському цензурному комітеті). Згодом Я. Головацький переслав рукопис «Русалки» сербському громадському і культурному діячеві, з яким познайомився під час свого перебування у Будапешті на початку 1835 року, Георгію Петровичу до Пешта, де був цензор слов'янських книг і друкарня. Там і було надруковано збірку.

«Русалка Дністрова» – перше видання в Галичині, надруковане не церковним, а «гражданським» шрифтом (простішим і чіткішим ніж архаїчна кирилиця), живою народною мовою. Авторі збірки активно відстоювали фонетичний правопис, і, хоча в самій назві альманаху вони використали Ъ, але читалася вона вже як І. Вони також відмовились від Ъ та ЬІ, перші застосовували до «гражданки» Є, а також вперше вжили ЙО, БО, які вживаються й зараз. Це був новаторський за формою і змістом твір. Все це виділяло збірку з тогочасного літературного потоку, ро-

било їй близькою і зрозумілою широким народним верствам.

Зміст «Русалки Дністрової» визначали три основні ідеї: визнання єдності українського народу, розділеного кордонами різних держав та заклик до її поновлення; позитивне ставлення до суспільних рухів та уславлення народних ватажків-борців за соціальне та національне визволення; пропаганда ідей власної державності та політичної незалежності. Цілком очевидно, що автори збірки певної мірою вийшли за межі культурно-просвітницької діяльності у політичну сферу. Збірку радо зустріли прогресивні діячі слов'янства і високо оцінили її. Це видання рішуче поривало з церковно-книжною літературою, яка побутувала тоді на Галичині, і започаткувала нову літературу народною мовою на народній основі.

Важливо зазначити, що «виховним орієнтиром у педагогічних поглядах «Руської трійці» є протистояння Добру злу. Головна мета – пробудження в українців національної свідомості, прагнення до власної державності, утвердження в житті й поведінці дітей і молоді народних чеснот та норм християнської моралі. Ідеал – освічений українець, пройнятий власною національною і людською гідністю в ім'я щастя України» [4, с. 239].

«Русалка Дністрова» стала підсумком ідейних шукань та своєрідним піком діяльності «Руської трійці». У нестерпних умовах її виступ не знайшов продовження, і незабаром це об'єднання розпалося. М. Шашкевич зайнявся літературою творчістю, став першим народним поетом Галичини. Але матеріальні нестатки, постійне цькування властей українці погіршили його здоров'я (зі студентських років він хворів на сухоти). 1842 року поет перебрався до Новосілок Новомилятинського району й остаточно занедужав. Смерть молодшого сина спричинила в нього тяжкі переживання і сприяла загостренню туберкульозу. Він втратив зір та слух і, паралізований, ще кілька місяців страждав. 7 червня 1843 року Маркіян Шашкевич помер на 32-му році життя.

У 1848 році, щоб уникнути переслідувань, перейшов у протестантську віру І. Вагилевич. Він почав проповідувати ідею польсько-українського союзу під верховенством Польщі. Згодом Вагилевич став редактором газети «Дневник руський». Її видавала новостворена організація польських політиків Руський собор, метою якої був розкол єдності українського руху.

Довше від інших обстоював ідеї «Руської трійці» Я. Головацький, професор Львівського університету, який пізніше очолював у цьому навчальному закладі кафедру української мови та літератури. Проте й він під впливом М. Погодіна

приєднався до москвофілів, і в 1867 році емігрував до Росії.

Зазначимо, що «ці переходи до Росії завдавали великої шкоди українській справі, бо викликали обвинувачення в москвофільстві цілого руху та недовір'я з боку австрійського уряду та Апостольської Столиці» [6, с. 366].

Хоч видання «Русалки Дністрової» із самого початку зазнало краху, воно становило важливий прецедент, який показував, що мова українського селянства може вживатися як літературна. Під впливом «Русалки...» повільний, але невідворотний процес переорієнтації на українські народні маси почне нове покоління західноукраїнської інтелігенції, покоління, котре вербуватиме більшість своїх членів із народу. На середину XIX ст. воно не просунулося далі виникнення невеликих груп української інтелігенції, котрі самі визначали для себе суттєві складові української культурної самобутності. Щоб вийти за межі культурницького етапу, належало подолати численні перешкоди. За винятком інтелігенції, в аграрному, традиціоналістському, провінційному суспільстві України не було соціальних верств, чутливих до нових ідей.

Таким чином, «Русалка Дністрова» відіграла велику роль у справі національно-культурного відродження на західноукраїнських землях. Вона стала важливим надбанням української культури, духовним скарбом народу, провісницею нового, демократичного письменства. «Це був сміливий виклик проти національного гноблення, проти консерватизму, за національну гідність і духовне єднання з іншими українськими землями» [5, с. 250].

Для досягнення названих цілей і формування національної ідентичності «Руська трійця» мобілізувала такі могутні виховні засоби, як рідна українська мова й література, фольклор, національна історія, релігія, народні звичаї й традиції, свята, обряди, символи, традиційна українська громадська й родинно-побутова культура, різні види народного мистецтва, що знайшло відображення у багатьох художніх творах (поезії, прозі), статтях, думках, перекладах із давньоруської, листах М. Шашкевича, І. Вагилевича, Я. Головацького.

Члени об'єднання присвятили свою діяльність відновленню у природних правах народної мови, служінню народів, піднесенню національної літератури. І першим кроком у цьому напрямі була церковна проповідь народною мовою.

Педагогічні погляди «Руської трійці» мали колосальний вплив на формування нової генерації українських учителів, відданих справі рідного народу, на розгортання національної освіти й виховання, на дальший розвиток про-

гресивної педагогічної думки в Галичині, а разом із нею у всій Україні, оскільки вся їхня творчість була пройнята глибокою народністю, гуманізмом і патріотизмом.

Отже, М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький – представники української інтелігенції продовжили боротьбу за українську мову, літературу та школу, видання книг рідною мовою у 30-х рр., вважали народну освіту найважливішою і найпотрібнішою для народу. У 1832 році вони створили гурток «руська трійця», який став провісником національно-культурного відродження на західноукраїнських землях.

М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький поширювали ідею розвитку українського письменства серед українського громадянства. Вони склали літературно-етнографічний альманах «Русалка Дністрова», написаний народною (українською) мовою і фонетичним правописом. До нього увійшли збірка українських народних пісень, оригінальні пісні «трійці», переклади, історичні пісні та відомості про слов'янські та українські рукописи.

Ці заслуги гуртківців тим більші, що вони звернулися до мови простолюття у той час, коли вищі верстви галичан із зневагою дивилися на селянина. Діячі гуртка підготували той ґрунт, на якому розгорнулася боротьба за розвиток української школи й освіти під час буржуазної революції 1848 року.

Тривалий період реакції, що надовго запанував у Австрійській державі, для західноукраїнських земель характеризувався поступовим відновленням феодалами втрачених позицій в аграрному секторі, посиленням експлуатації селян, гальмуванням промислового розвитку, перетворенням краю на колоніальну провінцію, поглибленням суспільної кризи. Реакцією народу на ці процеси було посилення національного руху, а яскравим та самобутнім явищем – діяльність громадсько-культурного об'єднання «Руська трійця». Члени цієї організації визначали та оприлюднили основне ядро ідей національного відродження, своєю різнобічною діяльністю здій-

снили перехід від фольклорно-етнографічного етапу національного руху до культурницького, робили перші спроби спрямувати вирішення національних проблем у політичну площину.

Таким чином, революційна хвиля, що прокотилася Європою у 1848–1849 роках, започаткувала новий етап модернізації імперії. Було скасовано кріпосне право, проголошено конституцію, створено парламент. Ці та інші модернізаційні зрушення позитивно відбилися на житті західноукраїнських земель, активізували суспільну діяльність населення, особливо у культурно-освітній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Історія України / Відп. ред. Ю. Сливка; керівник авт. кол. Ю. Зайцев. – Вид. 4-те. – Львів: Світ, 2003. – 520 с. з іл.
2. Курляк І.Є. Народне шкільництво у Галичині (друга пол. XIX – поч. XX ст.) // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 1. – С. 144–151.
3. Лепкий Б. Промова «Свято 22 січня» // Лепкий Б. Поезії. – 2005.
4. Любар О.О., Стельмахович М.Г., Федоренко Д.Т. Історія української школи і педагогіки: Навч. посіб. / За ред. О.О. Любара. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. – 450 с. – (Вища освіта XXI століття).
5. Семчишин М. Тисяча років української культури. – 2-ге вид. – К., 1993.
6. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. – Т. 2. Від середини XVII століття до 1923 року. – 3-тє вид. – К.: Либідь, 1995. – 608 с.
7. Українська і зарубіжна культура. Навч. посібник / За заг. ред. Заблоцької К.В. – Донецьк: «Східний видавничий дім», 2001. – 372 с.
8. Шашкевич М.С., Вагилевич І.М., Головацький Я.Ф. Твори. – К.: Дніпро, 1982. – С. 112–118.